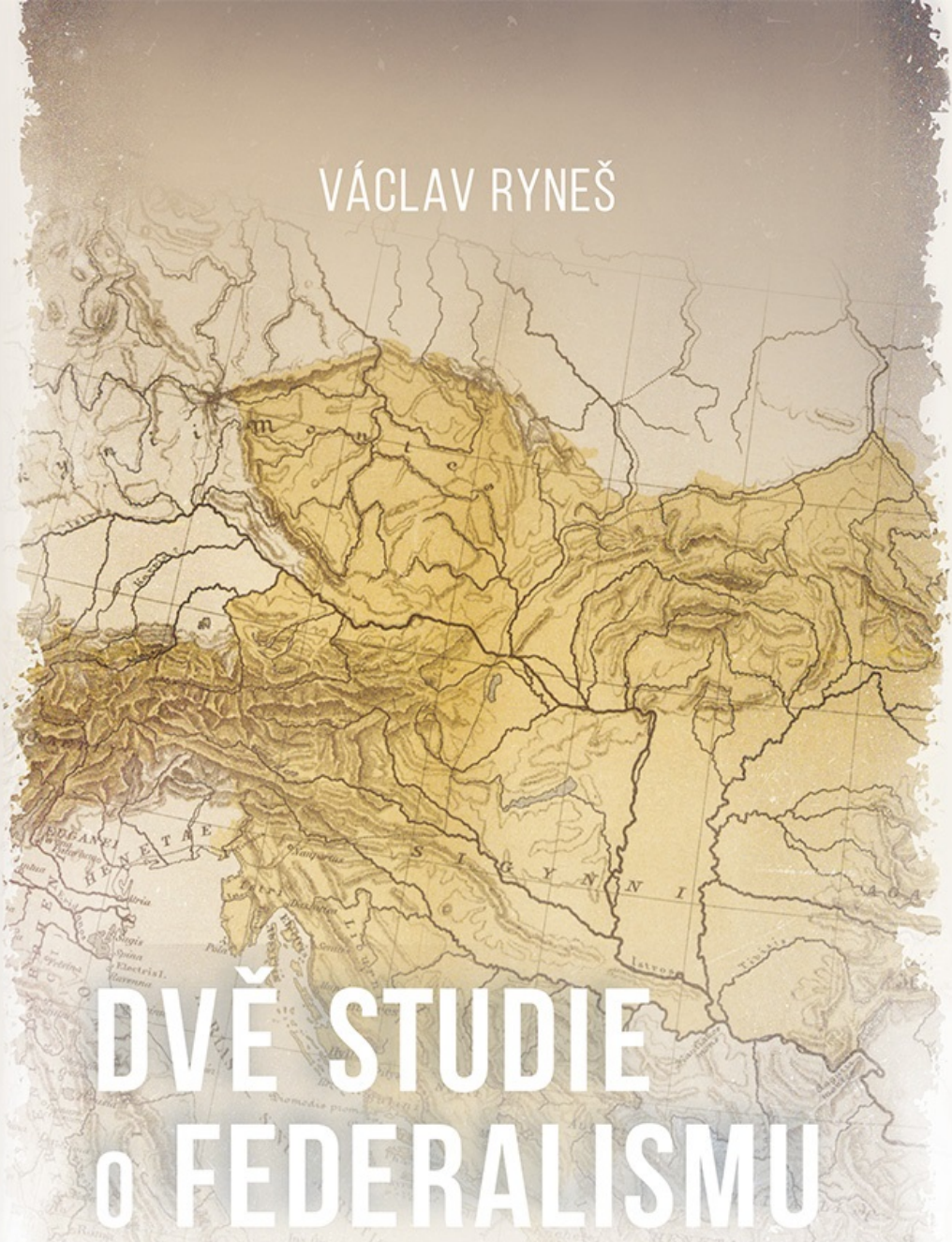
VÁCLAV RYNEŠ

DVĚ STUDIE O FEDERALISMU

VÁCLAV RYNEŠ

DVĚ STUDIE O FEDERALISMU

VÁCLAV RYNEŠ

DVĚ STUDIE O FEDERALISMU

Děkuji zesnulému řediteli Nakladatelství Epocha. Poděkování za spolupráci patří rovněž lektorovi publikace, šéfredaktorovi a vedoucímu redaktorovi. Vnučce Vendulce Mocové děkuji, že mi při psaní pomáhala překonat zrakový hendikep.

© Václav Ryneš, 2026
Cover © Žaneta Kortusová, 2026
Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2026

ISBN 978-80-278-0302-6 (print)
ISBN 978-80-278-1735-1 (ePub)
ISBN 978-80-278-1736-8 (mobi)
ISBN 978-80-278-1737-5 (pdf)

OBSAH

FEDERACE A OBČANSKÁ SPOLEČNOST 9
Úvod 11
FEDERALISMUS V 21. STOLETÍ 15
Federace 15
Federalismus 15
Pohled a výsek z dějinného vývoje federalismu 16
K minulému vývoji federací 19
K VÝVOJI A O NĚKTERÝCH FEDERACÍCH V 21. STOLETÍ 21
Spojené státy americké 21
Ruská federace 21
Čínská lidová republika 22
Indická republika 23
Commonwealth of Nations 23
Velká Británie a Severní Irsko 23
Brazilská federativní republika 24
Evropská unie 24
Federální státnost a perspektiva v 21. století 25
Federace, federalismus a stát 27
Druhy států 27
K dějinám vývoje státu 28
REPUBLIKA, NÁRODNÍ A SOCIÁLNÍ STÁTNOST 29
Republika 29
Výsek z dějin republikánství 29
Sociální stát 29
Národní stát 31
POLITICKÉ A MOCENSKÉ PRVKY V LIDSKÉ CIVILIZACI 32
Politická moc 33

Sociální stát – vize, úsilí a formy odstranění sociálních nerovností ... 35
Evropský sociální model ... 37
Společenské a sociální utopie ... 37
Občanská společnost ... 38
FEDERALIZAČNÍ TRENDY V RAKOUSKÉM CÍSAŘSTVÍ A V ČESKOSLOVENSKU ... 40
Dějinný vývoj v Rakouském císařství v 19. století ... 40
Poslední rakouský císař Karel I ... 41
Československá socialistická republika a Československá socialistická federativní republika ... 42
Mocenský vývoj ve středoevropské oblasti ... 44
ZÁVĚR ... 50
LITERATURA ... 51

ČESKÝ FEDERALISMUS V 19. STOLETÍ ... 53
ÚVOD ... 55
VZNIK ČESKÉHO POLITICKÉHO STRANICTVÍ V 19. STOLETÍ ... 57
OSOBNOSTI FRANTIŠKA PALACKÉHO A FRANTIŠKA LADISLAVA RIEGRA ... 64
Osobnost Františka Palackého 1798–1876 ... 66
Přehled literární, společenské a politické činnosti ... 67
Politická činnost ... 68
Politický profil Františka Ladislava Riegra ... 71
PANSLAVISMUS A PANGERMANISMUS ... 77
Rakouské vlastenectví ... 78
Pangermanismus ... 79
České vlastenectví ... 80
Rakouské vlastenectví ... 81
STŘEDOEVROPSKÁ STÁTNOST V 19. STOLETÍ ... 82
Rakouské císařství ... 82
Poznámka k rakousko-uherské státní struktuře ... 83

Středoevropské poměry 84
Německý spolek 85
Německá říše 85
Rakouské císařství od konce napoleonských válek do let 1848–1849 85
Konstituce a parlamentarismus od roku 1861 91
Zmařené federalistické naděje a státoprávní rakousko-české vyrovnání 1861–1874 94
Idea rakouského státu a idea sjednocení Německa 101
Válečný rok 1866: prusko-rakouská válka 103
O rakousko-české vyrovnání a samosprávu v letech 1874–1889 ... 104
Přeskupování politického stranictví v letech 1891–1900 121
Národní strana 129
Realistická strana 129
Katolické stranictví 130
Agrární strana 131
Strana státoprávně radikální 131
Strana radikálně pokroková 131
Česká národně sociální strana – Národně sociální strana v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Dolních Rakousích 131
Sociální demokracie 132
České státoprávní naděje a beznaděje v 19. století 132
Od stavovství ke konstituci a demokratismu 132
ČESKÝ NÁROD A STÁTNOST V DĚJINNÉM SVĚTLE 138
Národní sjednocení 138
Státoprávní vývoj 141
Český národ a jeho státnost 143
Český národ v 20. a na pokraji 21. století 145
Federalismus a evropský sjednocovací proces 151

1. příloha: ÚSTAVNÍ POŘÁDEK RAKOUSKÉHO CÍSAŘSTVÍ 153
2. příloha: RAKOUSKÉ VLÁDY V LETECH 1848–1918 160
3. příloha: ZEMSKÉ VOLBY 1861–1913 162

4. příloha: VÝZNAMNÍ POLITICI HISTORICKÝCH ZEMÍ ... 163
5. příloha: PLÁČ KORUNY ČESKÉ ... 169
6. příloha: MÝM NÁRODŮM! ... 172
7. příloha: VÝZNAM A ODKAZ FRANTIŠKA PALACKÉHO ... 175
8. příloha: PERSPEKTIVA EVROPSKÉHO FEDERALISMU ... 180

ZÁVĚR ... 184
Z POLITOLOGICKÝCH ÚVAH AUTORA Z ROKU 2025 ... 185
Federace, národ a sociální státnost ... 185
Hledání geografické, evropské a české politické rovnováhy ... 186
Evropa a její EU a Česko na vlnách současné mocenské globální turbulence ... 187
Co je současným českým problémem? ... 189
KAM KRÁČÍŠ EVROPO? KAM KRÁČÍŠ ČESKO? ... 194
Kam kráčíš Evropo ... 194
Kam kráčí Česko ... 195

LITERATURA ... 198

MAPOVÁ PŘÍLOHA ... 201

FEDERACE A OBČANSKÁ SPOLEČNOST

ÚVOD

Lidská civilizace ve svém postupném vývojovém procesu dospěla do stádia celoplanetární globalizace a multikulturality. V tomto procesu se vyvíjely a vyvíjejí nové formy lidských údělů a společenských a mocenských forem; od jednoduchých osobních a společenských struktur a forem ke stále složitějším. A to v planetárním prostoru, kde existují časoprostorové jednotky a kde se stále mění podmínky pro lidské úděly. V neustálé generační výměně „člověka moudrého" stále dochází k rozvíjení jeho schopností v prostředí neustávajících změn jeho osobnosti a společenských forem a struktur, ve kterých se odehrávají osobní životní příběhy, ale i příběhy mezilidského soužití ve společenském prostředí jiných. Proměnlivé životní a společenské podmínky se vytvářejí za neustálých klimatických proměn a v prozatímní ustálenosti planety ve vývojovém procesu vesmíru.

Na planetě je ustálený jev stálé reprodukce a populace člověka moudrého a jeho sdružovacích a sjednocovacích forem. Od prvotní formy rodinného charakteru k různorodosti lidského osobního a společenského života a různorodé lidské a společenské rozdílnosti, ale i rozdílnosti životních prožitků v různých mocenských formách a strukturách. Se stále narůstajícím lidským poznávacím procesem se proměňují i lidská racionalita, lidské emoce, ale i uvědomování si lidství a duchovních morálních hodnot pro prožití lidského údělu. Ten nespočívá pouze v individuálním prožívání života, ale také ve spojování lidských osudů do stále složitějších a vyspělejších společenských struktur, umožňujících vyšší míru fyzického, duševního i duchovního naplnění.

V jednotlivých civilizačních etapách člověka moudrého a za různých životních podmínek vznikaly i různé vize, jak prožít lidský

úděl, jak měnit společenské a mocenské podmínky ke stále lepší životní perspektivě. Vize, které se proměňovaly nebo neproměňovaly, ale které stále více nabývaly nových obrysů a společenského charakteru, až nabyly formy lidských a občanských práv – až zrodily univerzálního občana a občanskou a demokratickou společnost. Společnost rovnoprávnosti člověka moudrého před lidským zákonem – za přirozené lidské nerovnosti, ale rovnosti v lidském společenství.

Občanská společnost vznikla v podmínkách, kdy lidstvo překonalo ve svém vývojovém procesu řadu slepých společenských a mocenských uliček a dospělo k možnosti vytvoření jednotného morálního kodexu. Kodexu, který slučuje náboženská i nenáboženská poznání a nastolil rovnost člověka moudrého před lidským zákonem. Avšak ten se ještě nerealizoval ve vývoji společenských a mocenských systémů v planetárním měřítku. Na planetě, kde vznikly a prozatím se ustálily společenské a mocenské systémy rozdílného charakteru a s rozdílnými občanskými právy a povinnostmi: demokratické, autoritativní a totalitní. Tento stav prozatím ustálil lidskou ekonomickou a sociální nerovnost, ale nikoliv hledání mocenské rovnováhy lidské společnosti na planetě, kterou neohrožuje pouze možnost kosmického zániku, ale i lidská možnost vlastního zániku.

Je možno také konstatovat, že společenský vývoj nedospěl jen k občanství a občanské společnosti, ale že i pokročil ve sdružovací formě lidství na planetě. Lidský řetězec se odvíjí od existence muže a ženy, od rodového klanu přes klanová soužití, kmenové zřízení a kmenová promíšení, vytváření různých struktur a organizací, jako jsou knížectví, království, císařství různého druhu, které se v různých dobách rozvíjely na jednotlivých kontinentech i mezi nimi. Vývoj lidských organizačních a mocenských struktur v planetárním měřítku se vyvíjel a vyvíjí nerovnoměrně. Tak jako je přirozená nerovnost osobních a společenských daností a vývoje společenských a mocenských systémů. Lidská civilizace pro-

bíhá ve formě revolučního vývoje a ve zlomových, revolučních a časoprostorových jednotkách. Vývojové etapy dospěly do stádia, kdy se od lidožroutství postoupilo k lidským a občanským právům a povinnostem, parlamentarismu, ústavnosti a občanské společnosti.

V organizačních formách a strukturách překonal společenský vývoj národnostní a státní bariéry k formám celoplanetárního sdružování mocenských, ekonomických a sociálních forem a struktur. Vznikly i formy různých koalic, konfederací a federací. Z prostorového pohledu na místní, regionální, státní a globální úrovni a z časového hlediska do etapy globalizace multikultury. V průběhu 20. století a na začátku 21. století vznikl a probíhá nový civilizační proces dalšího postupného vzniku federální státnosti a nového uspořádání, které zřejmě směřuje k novému pořádku a řádu na planetě – v lidském světě, k překonávání národnostních rozdílů k nadnárodní státnosti.

Vzniká pojem evropský občan, africký občan, asijský občan, americký občan, podle jednotlivých kontinentů. Vznikají nové lidské postoje a způsoby prožití lidského života. Vznikají i nové náhledy genderového a náboženského životního názoru na prožití lidského údělu. V celospolečenském a mocenském prostředí se ukazují prvky stagnace a přežitků strukturního a organizačního charakteru. Například i současná forma, struktura i funkce Organizace spojených národů vykazují stagnaci a vyžadují renovaci.

Je možné sledovat civilizační změny a proměny na vývoji české státnosti od existence Rakouska-Uherska (rakouského císařství), po vznik 1. a 2. republiky, protektorátu Čechy a Morava, 3. republiky, období komunistické totality v rámci socialistického bloku, vzniku federativní státnosti až ke vzniku České státnosti a zapojení do EU a NATO. Období generačních, politických, ekonomických poměrů i změn životního stylu a způsobu prožití lidských údělů.

V druhé části publikace se poukazuje na zrod českého federalismu již v rámci Rakouska-Uherska a na nenaplnění snahy přeměnit

konstituční monarchii ve federální nebo konfederální svazek národů v středoevropském prostoru, na různorodost mocenských a společenských systémů, kterými prošel český národ a obyvatelstvo, na změny a proměny, vize a programy a způsoby prožití v různých společenských a mocenských systémech, na proměnu sociálního cítění a hledání nového vyústění snahy po životní úrovni a sociálních jistotách v národním a celoevropském prostředí.

FEDERALISMUS V 21. STOLETÍ

Federace

Federace (z latinského *foedus* – smlouva) je útvar, který se skládá z více států, členů federace; ty jsou rozličně označovány: státy, země, republiky, kantony, provincie a podobně. Ve federální státnosti zaručuje jejich autonomní postavení ústava nebo jiná společenská smlouva. Státní moc je rozložena mezi federální orgány a orgány členů federace. Za federaci lze také označit sdružení jiného typu, zastřešující různé nestátní organizace z různorodého společenského prostředí. Federace mají plnou mezinárodní subjektivitu.

Lze je dělit na:

- federace vnitrostátní, kdy členské státy mají omezenou mezinárodní působnost
- federace mezinárodní, kdy členské státy mají neomezenou mezinárodní působnost.

Jejich vznik může mít různé příčiny, zvláště mocenské a společenské.

Konfederaci charakterizuje spolek států vzniklý na základě mezinárodní smlouvy. Konfederace vytváří samotné státy, které mají společné zájmy, ale ponechávají si některé mocenské atributy, například vlastní ústavnost a armádu.

Federalismus

Federalismus je systém vládnutí na území (územních celcích) za existence dělby politické moci mezi zastřešujícími orgány a územními

jednotkami, které mohou mít rozmanité názvy (jako stát, spolkové země, provincie atd.). Naproti tomu unitární stát je stát s jednotnou soustavou státních orgánů s jednotným právním pořádkem a nedělitelným územím. Unijní (federální) státnost lze chápat jako účelové politické a ekonomické sdružení s dělbou kompetencí mezi vrcholovými unijními orgány a národními státy, které sdružuje.

Pohled a výsek z dějinného vývoje federalismu

V lidských dějinách se vždy projevovala touha po lepším životě i po změně životních podmínek. Člověk moudrý se vždy snažil o změny prostředí a mocenských poměrů v místních, lokálních i v globálních mocenských poměrech. Od dob lidského bájesloví vznikaly různé vize jak revolučních, tak i reálných řešení organizačních a mocenských změn a jednotlivých teritorií, v různé státní podobě a v různých časoprostorových jednotkách. V různých civilizačních etapách lidství se postupně z lidojeda stával člověk vědomý si své důstojnosti, který zbořil břímě otroctví, lidského kastovnictví, otroctví i feudalismu – až dospěl do období, kdy se z člověka moudrého stal občan a vznikla lidská a občanská práva, a to zároveň změnou mocenských poměrů, stylu a způsobu prožití lidského údělu. Zároveň se měnily vize lepšího života a snahy o jejich uskutečnění. Od antiky vznikaly stále projekty ideálního státu založené na lidské rovnosti a později na mezilidské solidárnosti lidských a občanských práv. Vyvíjely se i koncepce spravedlivé státnosti, až dospěly do stádia racionality vyjádřené heslem „volnost, rovnost, bratrství" a vznikem občanství a lidské občanské společnosti.

A také nástupem nového sdružovacího a civilizačního procesu národního a nadnárodního sdružování a vytváření různých podob organizačních celků, jež mění státní mezníky a etnické hranice. Začaly vznikat unitární státy, různé mocenské koalice, spolkové státy, konfederace a federace. Začaly vznikat různé společenské bloky a lidská civilizace dospěla do globalizačního a multikultur-

ního období. Prostor globu prostoupila zcela lidská civilizace, která se začala rozpínat i do nejbližšího planetárního prostoru. V procesu lidské civilizace a rozvoje lidství je řada mezníků a změn populačního, společenského a mocenského rozvoje organizačních celků a struktur na planetě. Lidská civilizace je plná nájezdů a různých expanzí v různých civilizačních etapách lidství a různého trvání a nového vývoje na jednotlivých kontinentech a jejich přesahu (nájezdy kočovných Mongolů, Tatarů, jiný je příklad národních expanzí v napoleonském období, první a druhé světové války, jen namátkově vybraných).

Zásadní evoluční a revoluční změnou se stala Velká francouzská revoluce na evropském kontinentu a její revoluční a porevoluční období. Vznikly nejen deklarace lidských a občanských práv a občanská společnost republikánství, ale i odstředivé tendence v koloniálních říších iniciující zápasy o národní a občanskou státnost nezávislou na evropských zřizovatelích. Vedle národního cítění vzniklo i nadnárodní, kde směsice evropského etnika začala v revolučním procesu vytvářet nové organizační a státní celky konfederačního a federačního charakteru.

Deklarací nezávislosti (1776) byl dán podnět k nadnárodnímu sdružování v severoamerickém prostoru ke vzniku konfederace, který byl nahrazen systémem federace v letech (1789–1791). Prvky různého koaličního charakteru, myšlenky republikánství, různých mocenských a sociálních povstání již dříve prolínaly lidskou civilizaci na jednotlivých kontinentech i přesahovaly na jiné. Jako příklady je možno uvést Rýnský spolek (1645) německých zemí na obranu své nezávislosti, druhý Rýnský spolek (1806–1812), konfederaci německých států pod francouzským vlivem, Německý spolek (v letech 1815–1866) v rámci Rakouského císařství.

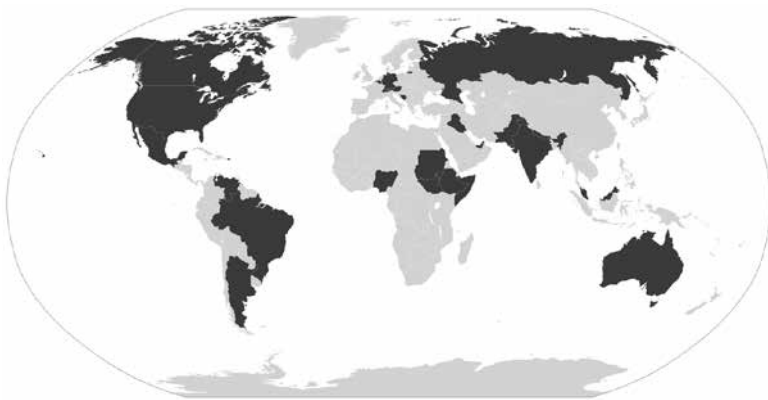
Již kolonizační období v 16. století probíhalo tak, že evropské mocnosti získaná mimoevropská území propojovaly se svým státem a používaly různé organizační formy pro správu získaných území. Proces sdružování státních útvarů a jejich správní rozčleňování

je přirozeným společenským jevem a probíhá v závislosti na růstu lidské racionality a emočních projevů. Zároveň s procesem nárůstu lidských organizačních schopností a nárůstu lidského intelektu v jednotlivých civilizačních etapách lidského vývoje na planetě. Od sběračů plodů, lovců zvěře, zemědělců, obyvatel měst, obchodníků, výrobců nástrojů a rozčlenění podle profesního a mocenského rozložení se vytvářely různé organizační a sociální struktury v lidství na planetě. V evropské a americké civilizaci doznělo otroctví, vznikly feudální vztahy, které byly nahrazeny kapitalistickými, pak socialistickými a komunistickými, jež provázely základní postupně se vyvíjející prvky demokracie a demokratických mechanismů. Postupně se stal Homo sapiens (člověk moudrý) středobodem v lidském světě na planetě a jeho osobní a společenské zájmy přerostly v mocenský egoismus usilující místně, lokálně i globálně ovládat dění na planetě a vnucovat těm druhým způsob a styl prožívání lidského údělu. Ideály, jak prožívat lidské úděly ve společnosti s jinými, se vždy v lidském vývojovém procesu křížily s mocenskými zájmy, jak ovládat jiné k osobnímu a společenskému prospěchu. Ve společenském dění vrcholem snah se stalo občanství – občan a stát s co nejspravedlivějším pořádkem a řádem.

Za existence dějinné etapy lidské civilizace (homo sapiens) člověk moudrý dospěl do vývojového stádia, kdy různé říše a státní útvary postupně překonaly řady rozdílností a lidský faktor na planetě dospěl do stádia mocenského a zájmového sdružování a sdružování na jednotlivých kontinentech a pak globálně v prostoru planety. Začaly vznikat již občanská společenství, zárodky federalismu a vytváření samotných národních a nadnárodních celků a jejich postupné mocenské a zájmové propojení. V prostředí neustálých lidských a mezilidských konfliktů a neustálých mocenských změn se vynořují nové lidské organizační celky: vzniká federalismus a federace.

K vývoji některých federací v časoprostorových jednotkách na planetě:

Spojené státy americké	1776	50 států
Švýcarsko	1842	26 kantonů
Argentina	1861	6 států
Brazílie	1889	20 států
Venezuela	1863	23 států
Kanada	1869	10 provincií
Austrálie	1901	6 států
Indie	1950	20 států
Pákistán	1956	4 provincie
Nigérie	1963	36 států
Belgie	1970	3 regiony
Mikronésie	1979	4 státy
Etiopie	1985	12 států
Rusko	1992	federální subjekty

K minulému vývoji federací

K minulému vývoji federací a federalismu lze asi podotknout, že určité prvky lze spatřovat v mimoevropském civilizačním pro-

středí na amerických kontinentech, v asijském a africkém prostředí. Například říše Inků (1197–1572). V evropském prostředí například: Polsko-Litevská konfederace (1569–1795), Spojené království Portugalska, Brazílie a Argentiny (1816–1826), Republika sedmi provincií (1581–1795), Německá říše (1871–1918), Francouzská Indočína (1887–1954), Ruská sovětská federativní socialistická republika (1922–1936, od roku 1922 Sovětská socialistická republika SSSR), nacistické Německo (1933–1945), Etiopská říše (1950–1962), Svazová republika Jugoslávie (1992–2003), Československo (1969–1992).

Vývoj celé evropsko-americké civilizace se vyznačuje postupným vznikem stále složitějších územních a mocenských celků v různých organizačních formách a strukturách; sdružovací a organizační procesy stále více nabývají globálního a multikulturního charakteru. Vývojové civilizační trendy zřejmě a postupně směřují k celoplanetárnímu pořádku a řádu a k sociálnímu pojetí státnosti – v novém federálním uspořádání. Nebývalý rozvoj lidského poznání od 18. století v oblasti technologie a techniky vyústil do období rozvoje kybernetiky a umělé inteligence a nových životních podmínek a sociálního složení obyvatelstva. Do popředí stále více vystupuje problematika soběstačnosti, surovinových zdrojů, energetiky, ale hlavně životních zdrojů spojených i se změnami ekologických a klimatických podmínek. Zásadně se změnila politická (mocenská) mapa organizačních struktur lidství na planetě. Stále více doznívají společenské a ekonomické prvky ve vývoji evropské a americké civilizace. Vznikají nové prvky, interakce a souvislosti ve společenském a mocenském vývoji na planetě. V lidství se vžilo státní občanství a různé formy občanských práv a povinností. Různorodost státních struktur a organizací za existence ekonomické a sociální nerovnosti. Do lidských údělů na planetě však vstoupily nové prvky. Vedle existence mocenského pojetí a vlivového pojetí lidství na planetě i mírové prožívání za existence životních podmínek a sociálních jistot.

K VÝVOJI A O NĚKTERÝCH FEDERACÍCH V 21. STOLETÍ

Spojené státy americké

Vývoj lidské civilizace na planetě vykrystalizoval z předcházejících civilizací a civilizačních trendů minulosti až do dějinné etapy, kterou lze nazvat evropsko-americkou civilizací. Je to etapa, kterou charakterizuje období vzniku našeho letopočtu (období po Kristu), kdy vzniklo křesťanství a nový duchovní vývoj evropského myšlení a společenského rozvoje, který vykrystalizoval ve zrod Spojených států amerických jako hegemona a představitele nadnárodní federální ústavnosti a demokracie. Spojené státy americké, které zakládali evropští kolonisté, si postupně na svém území vybojovaly nezávislost na své mateřské zemi a staly se nejen mocností v Severní a Jižní Americe, ale postupně i světovou velmocí a pak i supervelmocí. Staly se představitelem demokracie, ale velmocenským činitelem a vedoucí silou demokratické státnosti, která ve světovém měřítku čelí nedemokratickému prostředí, které představují totalitní režimy a některé autoritářskými státy na planetě.

Ruská federace

Ruská federace je autoritářským státem, který se člení na šest federálních okruhů nebo na 12 ekonomických rajónů, které se dál dělí na 83 subjektů. Jedná se o eurasijskou supervelmoc s pohnutým dějinným vývojem, kdy se ruský carismus a imperialismus proměnil v Sovětský svaz s komunistickou ideologií, v nadnárodní